

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جانی مدیریت اسلامی
از دیدگاه امام علی (ع)

مؤلف

زهره مظفری

نشر اراده

۱۳۹۴

- سرشناسه : مظفری، زهره، ۱۳۵۷ -
- عنوان و نام پدیدآور : مبانی مدیریت اسلامی از دیدگاه امام علی (ع) / مولف زهره مظفری ؛ ویراستار خدیجه نوروزی.
- مشخصات نشر : تهران: انتشارات اراده، ۱۳۹۴.
- مشخصات ظاهری : ۷۳ص.
- شابک : ۸۰۰۰۰ ریال 3-62-7963-600-978:
- وضعیت فهرست نویسی : فیا
- موضوع : علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ق. -- دیدگاه درباره مدیریت
- موضوع : مدیریت (اسلام)
- شناسه افزوده : نوروزی، خدیجه، ۱۳۵۹ - ، ویراستار
- رده بندی کنگره : ۱۳۹۴ ۲م۶۳۵/۲۳۲/۶۷BP
- رده بندی دیویی : ۲۵۷/۶۵
- شماره کتابشناسی ملی : ۳۹۶۷ ۲۳

نام کتاب : مبانی مدیریت اسلامی از دیدگاه امام علی (ع)

مولف : زهره مظفری

ناشر : نشر اراده

ویراستار : خدیجه نوروزی

نوبت چاپ و سال چاپ : اول - ۱۳۹۴

شمارگان : ۱۰۰۰ نسخه

چاپخانه : نگین تهران

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۷۹۶۳-۶۲-۳

قیمت : ۸۰۰۰۰ ریال

نشانی: تهران-میدان انقلاب - خ کارگر شمالی - خ فرصت شیرازی - پلاک ۲۰ - واحد ۲

تلفن: ۰۲۱۶۶۵۹۶۵۲

صفحه	عنوان
۶	مقدمه
۸	مدیریت و معانی آن
۸	مدیریت چیست ؟
۹	ضرورت و اهمیت مدیریت در اسلام
۱۰	تشیع و ضرورت مدیریت
۱۲	فصل اول
۱۲	مبانی و مفاهیم نظری مدیریت اسلامی
۱۲	عدالت و مدیریت اسلامی
۱۳	عدالت در کلام امام علی (ع)
۱۳	شیوه‌های مدیریت امام علی (ع)
۱۵	شایسته سالاری در مدیریت اسلامی
۱۶	ملاکهای شایسته سالاری از دیدگاه امام علی (ع)
۱۷	نظارت و کنترل
۱۷	تعریف نظارت
۱۷	مراحل نظارت و کنترل
۱۸	انواع نظارت
۱۹	روش اصلاح امور در فرایند نظارت
۱۹	خود کنترلی
۲۲	عوامل مؤثر در ایجاد فضای خود کنترلی
۲۳	فصل دوم: شناخت منابع
۲۳	۱- قرآن کریم
۲۷	۲- نهج البلاغه
۲۹	۳- سنت اهل بیت (س)
۲۹	اهل بیت در لغت
۳۰	اهل بیت در قرآن
۳۲	فصل سوم

۳۲	 میانی مدیریت اسلامی از دیدگاه امام علی (ع)
۳۵	 کنترل قدرت
۳۶	 نفی برتری جویی
۳۸	 ارکان مدیریت
۳۸	 برنامه ریزی
۳۸	 فواید برنامه ریزی
۳۹	 سازماندهی
۳۹	 مبانی سازماندهی و عملیات آن
۴۰	 تقسیم کار
۴۲	 هماهنگی
۴۲	 تصمیم گیری
۴۳	 کنترل
۴۳	 نظارت و ارزیابی
۴۴	 وظایف دولتمردان
۴۵	 گزینش ها
۴۶	 گزینش صحیح ، بازرسی دقیق ، تصفیه امامان
۴۸	 امور دفتری و اداری
۴۹	 یازده مطلب در امور اداری
۵۱	 رابطه مستقیم مسئولان با مسائل جاری کشور
۵۱	 نکات مهم پیرامون رابطه مستقیم مسئولان با مسائل جاری کشور
۵۳	 حاکمیت اخلاق در دولت
۵۳	 حقوق عامه مردم
۵۴	 نکاتی پیرامون حقوق عامه
۵۵	 خلاصه بحث
۵۷	 فصل چهارم
۵۷	 مدیریت فرهنگ مدار در نامه امیرالمومنین (ع) به مالک اشتر
۵۹	 مولفه های مدیریت فرهنگ مدارا در نامه امام علی (ع) به مالک
۷۲	 منابع

مقدمه

همانطور که استاد مطهری می‌فرمایند: «مدیریت صحیح از ضعیف‌ترین ملتهای دنیا، قوی‌ترین ملت‌ها را می‌سازد، آنچنانکه رسول خدا (ص) عمل کرد، این معجزه‌ی رهبری است.» امام (ره) می‌فرمایند: «هدف ربوبیت و رهبری در اسلام تبلور بخشیدن به اسماء حسناى الهی و عینیت بخشیدن به ارزشهای انسانی-اخلاقی است.» هدف اصلی خلقت و هدف مکتب اسلام تقرب الی الله است. در شیوه‌ی مدیریت اسلامی انگیزه‌های فردی و گروهی جهت دهنده نیست، جهت دهنده ارزشهای انسانی است. مبنای مدیریت و حکومت اسلامی حکمت برای رسیدن به حق است. مدیریت در جوامع بشری آنقدر مهم است که خداوند سلاله‌ی را برای سرپرستی و هدایت بشر می‌فرستد و هرگز انسانها را بدون مدیر و راهنما و سرپرست نمی‌گذارد.^۱

و اصلاً هدف رسالت پیامبران را امامان رساندن پیام الهی، امامت و رهبری در جوامع بشری است. بطوری که خداوند در سوره‌ی الوداع می‌فرماید: «موضوع امامت را به مردم ابلاغ کن که اگر این کار را نکنی رسالت را انجام نداده‌ای.» این موضوع تأکید فراوان بر این است که پیامبر اکرم (ص) جانشین و مدیر است که خود را معرفی کند. امام رضا (ع) در این باره می‌فرماید: «در مطالعه‌ی احوال بشر هیچ‌گونه ولایتی را نمی‌یابیم که در زندگی موفق و پایدار باشند، مگر بوجود مدیر و سرپرستی که امور مادی و معنوی آنان را مدیریت نماید.» پیامبر اکرم (ص) بدین جهت مبعوث شد تا با مدیریت خویش، بار سنگین و کمر شکن را از روی دوش انسانها بردارد. حکومت و ولایت

^۱- فروزنده دهکردی، لطف الله، مدیریت اسلامی و الگوهای آن/ تهران: دانشگاه پیام نور، ۱۳۸۶.

پیامبران تماماً از جانب پروردگار بوده و طی یک برنامه‌ی معین و منظم تنظیم شده است. حکومت واقعی و مدیریت اصلی در اسلام از جانب خداست و خداوند نماینده‌های خود را در جهان به عنوان امام و رهبر معرفی کرده است تا آنها وظیفه‌ی مدیریت و رهبری در جهان را برعهده گیرند. همانطور که امام علی (ع) در جواب «لا حکم الا لله» خوارج می‌فرماید: «سخن حق است که از آن اراده‌ی باطل شد.» مدیریت یکی از اصول هدایت انسانها به سوی هدف والای انسانی است.

مدیریت فرا... به کارگیری مؤثر و کارآمد منابع مادی و انسانی در برنامه ریزی سازماندهی بسیج منابع و امکانات هدایت و کنترل است که برای دستیابی به اهداف سازمانی و براساس نظام ارزشی مورد قبول صورت می‌گیرد. واقعاً باید گفت؛ که در ابتدا انسانها درباره مدیریت پند و اندرز داشتند؟ دانش مدیریت تا چه حد علمی است و آیا مدیریت علم است یا هنر؟ بخشی از مدیریت را میتوان از طریق مدیریت آموزش فرا گرفت و بخشی دیگر را ضمن کار باید آموخت در واقع بخشی را که با آموزش فرا گرفته می‌شود علم مدیریت است. و بخشی را که مربوط به کار بستن اندوختها در شرایط گوناگون می‌شود هنر مدیریت می‌نامند. «به عبارتی دیگر سخن علم دانستن است و هنر توانستن»

مدیریت و معانی آن

معنای لغوی مدیریت «اداره کردن» است و مدیر یعنی اداره کننده، که اسم فاعل از مصدر اداره بر وزن اقامه می باشد. پس مدیر یعنی گرداننده و مدیریت یعنی گرداندن یک دستگاه، اداره، شهر یا . . . ، در جهت هدف خاص خودش؛ این تعبیری از مدیریت مطلق است که قریب الافق با وظایف روابط عمومی است؛ زیرا قبل از آنکه علوم مدیریت تنظیم شود و شکل بگیرد، روابط عمومی مدتها بازوی شخصیت‌های تاریخ در ادارات، امور کشه، داری بوده است.^۱

در متون اسلامی، کلمه مدیر نیامده ولی به کلمه مدبر اشاره شده است: فالمدبرات امرا^۲ برخی از مفسران نیز اشاره به مدیریت ملائکه دارند و ملائکه را مدیران جهان مادی معرفی می کنند.^۳ البته لازمه مدیریت، تدبیر است زیرا تا کسی تدبیرکننده (مدبر) نباشد، نمی تواند مدیر باشد.

مدیریت چیست ؟

مسند مدیریت، امانتی الهی است که به مدیر سپرده شده است و او باید از این امانت الهی بشدت مراقبت کند. مولای متقیان علی علیه السلام درباره این امانت الهی می فرماید:

^۱ - مدیریت و روابط عمومی، دکتر لطفی، ص ۱۰

^۲ - نازعات، ۵

^۳ - مجمع البحرين، الطریحی، ج ۳، ص ۲۹۸.

... و ان عملك ليس لك لطمعة و لكنه في عنقك امانة و انت مستدعي لمن فوقك .
 ليس لك ان تقتات في رعية و لا تخاطر الا بوثقة و في يدك مال من مال الله عز و جل
 و انت من خزانه حتى تسلمه الي و لعلی ان لا اکون شر و لانک لک و السلام؛ «مدیریت
 و حکمرانی برای تو طعمه نیست؛ بلکه امانتی بر گردن تو است و کسی که از تو بالاتر
 است از تو خواسته تا نگهبان آن باشی . وظیفه نداری که در کار مردم به میل و خواسته
 شخصی خود عمل کنی، یا بدون ملاک معتبر و فرمان قانونی، به کار بزرگی دست
 بزنی. اموالی که در دست توست از آن خداوند می باشد و تو خزانه دار هستی تا آن را
 به من بسپاری . امین و امانت دار تو بدترین فرمانرواها نباشم . و السلام .^۱

مرحوم علامه طباطبایی رحمه الله در تفسیر المیزان این امانت الهی را چنین تعریف
 می کند: الامانة شیء یودع عند الغد یشحفظ علیه ثم یرده الی من اودعه؛ «امانت چیزی
 است که برای نگهداری به دیگری سپرده می شود تا وی بر آن محافظ باشد و پس از
 محافظت به امانت گذار، باز گرداند.»^۲

ضرورت و اهمیت مدیریت در اسلام

مدیریت یکی از ارکان زندگی اجتماعی است؛ زیرا در اجتماع، منافع و مقاصد افراد و
 سرنوشت اشخاص با یکدیگر ارتباط و اشتراک پیدا می کنند . ضرورت مدیریت در
 زندگی اجتماعی تا آنجاست که حتی بسیاری از حیوانات که بصورت اجتماعی زندگی
 می کنند براساس فرمان غریزه، مدیری را برمی گزینند . حال انسانها که بصورت

^۱ نهج البلاغه، نامه ۵ خطاب به اشعث بن قیس فرماندار امام در آذربایجان

^۲ المیزان، ج ۱۶، ص ۳۷۰

اجتماعی زندگی می کنند، بطریق اولی نیازمند سازماندهی، برنامه ریزی و سیستمی هستند که بتواند آنها را به اهدافشان رهنمون سازد. مدیریت و راهکارهای آن و تربیت مدیران لایق از اهم مبانی فکری دینی محسوب می شود. انسان نمی تواند به گونه ای ناموزون و همچون وصله ای ناهم رنگ در جهان هستی زندگی کند. او به همان اندازه که از نظام، تشکیلات و مدیریت فاصله گیرد با شکست و ناکامی روبرو خواهد شد و محکوم به فناست.^۱

تشیع و ضرورت مدیریت

در تفکر شیعی، ضرورت مدیریت را باید در امامت جستجو کرد؛ زیرا امامت از نظر شیعه، به عنوان یک اصل استفاده، چیزی جز مدیریت جامع و کامل نیست؛ الامامة ریاسة عامة فی امور الدین و الدنیا امامت، ریاستی عمومی در امور دین و دنیا است.^۲

شجره طیبه امامت، ریشه در زمین وحی دارد و با آب عصمت و طهارت سیراب می گردد و از نور وجودی نبوت تغذیه می کند و شاخه های سرسبزش بر سر امت اسلامی و جامعه بشری سایه می افکند؛ مدیریت یکی از شاخه های این درخت تناور است. امیر مؤمنان علیه السلام می فرماید: فبعث فیهم رسلاً و اتوا الیهم انبیاءه . . . لیثیروا لهم دفائن العقول؛ خداوند پیامبران خود را در میان مردم بفرستد تا با مدیریت خویش ذخایر پنهان استعدادها را استخراج کنند.^۳

^۱ - مدیریت فرماندهی در اسلام، آیت الله مکارم شیرازی، ص ۲۰-۲۱

^۲ - الحیاء، حکیمی، ج ۲، ص ۳۶۵

^۳ - نهج البلاغه، خطبه ۱

در نظام اداری و اجتماعی اسلامی، مدیریتها از امامت ریشه می گیرند؛ در واقع باید گفت: مشروعیت مدیریت در جامعه دینی ناشی از پیوندی است که با امامت دارد . هرگاه این رابطه قطع گردد، کلیه حرکتها مشروعیت و خاصیت خود را از دست می دهند.

آنچه که باید بدان اشاره کرد، این است که مشکل جامعه ما مشکل «کمبودها» نیست، بلکه مشکل «ضعف بعضی از مدیریتها» است که هرگاه با الهام از مبانی معنوی اسلام اصلاح گردد، نسبت می توان بر مشکلات فایق آمد.